

L'aggiornamento del caciquisme

El caciquisme a les Illes, especialment a Mallorca, va ser dominat, primer, per Antoni Maura, i després, per Joan March, en una simbiosi entre classes dirigents.

L'any 1874 es restaura la monarquia borbònica amb el retorn d'Alfons XII, després del període revolucionari que havia obert la Gloriosa. Per tant, quan des de l'estat hom tancà el parèntesi revolucionari al 1874, l'oligarquia mallorquina no només aprofità per recuperar el poder polític, sinó també per arbitrar els mecanismes de control que li oferia la nova legalitat restauracionista. Aquests li havien d'assegurar que no arribassin al govern opcions polítiques republicanes ni carlistes. Així, mitjançant la llei del 28 de setembre del 1878 que regulava la formació de districtes amb finalitat electoral, els conservadors mallorquins aconseguiren que Palma s'unís als pobles de l'illa i formaren així un únic districte. Hom tractava de neutralitzar el vot urbà, més antirègim, mitjançant el rural dominat pel caciquisme. D'aquesta manera els republicans que, pels vots recollits, podien haver tret un diputat i mig per Palma quedaven sense cap possibilitat.

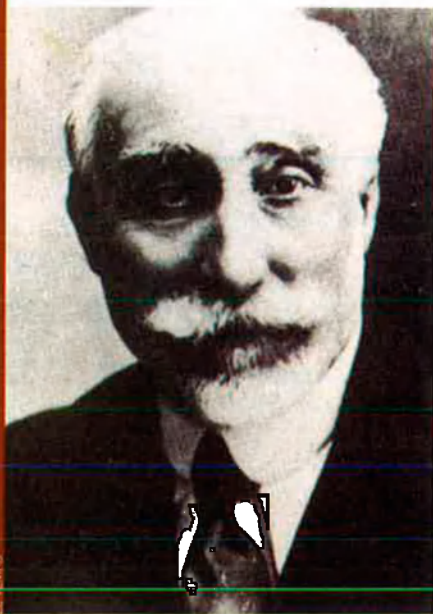
A més d'aquests artefactes legals, la classe dirigent illenca utilitzava coaccions i favors per controlar l'electorat. Eren les clavegueres del sistema, possibilitades per la legislació de la Restauració que no garantia el secret del vot ni la independència entre l'administració i el Govern. Ja per començar, el sistema naixia viciat des del moment que es formava el nou Govern abans d'haver fet les eleccions legislatives i era el propi Govern el que les convocava.

En conclusió, mancava la més bàsica divisió de poders, ja que si el legislatiu i l'executiu estaven en íntima dependència, el judicial era mediatitzat pel Govern. Tot obeïa a un concepte patrimonialista de l'estat perquè els seus béns no eren públics sinó usdefruit del partit governant.

El maurisme. A la Mallorca del segle XIX hi havia un món agrari hegemònic, on es generava el gruix de la renda i on treballava majoritàriament la població. Les relacions de dependència articulaven aquell món. Tot i això, a Palma i en alguns pobles hi havia un dinàmic empresari industrial i comerciant i una classe obrera, amb molta presència femenina, que nodria els tallers, algunes fàbriques mecanitzades i el treball a domicili. Aquest teixit productiu era el que proporcionava la major part dels vots republicans.

Fins a la fi de segle, dels dos partits tornants, va ser el liberal el que va representar millor l'entramat de classes dominants. Perquè, aquest partit, liderat des de l'any 1881 per Antoni Maura, gràcies al proteccionisme agrarista, va tenir bones relacions amb els terratinents, mentre que el seu laïcisme nul li concedia la benevolència de la integrista església mallorquina. D'altra banda, va intentar amb èxit acostar-se al republicanisme més moderat: radicals i possibilistes, que representaven interessos comercials, financers i industrials. La tasca de Mau-

Antoni Maura va liderar des del 1881 el Partit Liberal. Va tenir bones relacions amb l'església mallorquina i els terratinents. Acabaria al Partit Conservador.

Cap al final del segle XIX, abans que la fil-loxera destruís les grans produccions de vinyes, els industrials balears van vendre a França, que ja patia el mal que l'any 1892 arribaria a Mallorca, considerables quantitats de vi. A la imatge, industrials de Felanitx preparen el producte per a la seva exportació.

ra va consistir a neutralitzar lentament, des d'un centrisme polític, els dos pols que s'oposaven al nou règim i que encara tenien forta implantació: els carlins i els republicans. El maurisme perseguia els republicans i frustrava totes les iniciatives socials, mentre es posava al capdavant de les econòmiques que també havien estat iniciades pel republicanisme. No es descuidava de satisfer des del poder les demandes de clients industrials i comerciants que se li adherien. Aquella burgesia va comprendre que amb el districte únic, la xarxa de caciquisme rural i el domini de l'administració era impossible per als republicans seure a les institucions de l'illa, enviar representació a Madrid i fins i tot no ser discriminats com a contribuents en sol·licitar llicències, etc. Constatació que els va fer triar per reeixir la via del caciquisme de la Restauració.

Aquesta perfecta articulació entre domini social i domini polític, que ordí la classe dirigent, va desviar l'acció política dels republicans federals cap a iniciatives culturals, socials i econòmiques, com la reorganització de l'Ateneu Balear, la creació de l'Escola Mercantil, la fundació de la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de les Balears, del Banc Mallorquí, de la Cia. Curtidora i Industrial, dels Docs, de les Fires i Festes de Palma, del nonat Congrés Feminista, relacionat amb la nombrosa Unió Obrera Balear, i també al capdavant de l'associacionisme popular. A més, es va seguir la tradició desenvolupada durant el sexenni de de-

fensa dels industrials de les amenaçadores contribucions de l'estat centralista, amb la creació al 1882 de la Lliga de Contribuents i de la combativa vaga antitarifes.

D'aquesta manera, va arribar el sufragi universal masculí al 1891, i els republicans federals, tot i que es van presentar a les legislatives, no van aconseguir cap escó per l'entrebanc del districte únic. Els vots republicans aconseguits a Palma només es van poder rendibilitzar a les municipals d'aquest mateix any, amb sis regidors. Amb el canvi de segle la política mallorquina va viure un tomb favorable al Partit Conservador, quan Antoni Maura es va passar amb tota la seva xarxa de caciquisme a aquest partit, i va dominar la vida política fins al 1914. L'entrada del maurisme al Partit Conservador va segellar políticament el pacte social que el maurisme havia aconseguit durant la darrera vintena del segle XIX, és a dir, la formació d'un bloc dominant entre la burgesia industrial i comerciant i els hegemònics terratinents.

El republicanisme. El darrer decenni del segle va portar una forta crisi en diferents sectors de l'economia mallorquina: crisi agrària de la fi del segle, crisi vitivinícola, crisi de mercats colonials... Aquesta darrera va ferir el sector del calçat balear i, òbviament, tot el comerç transoceànic. Per això, naviliers i comerciants van proposar, ja en els anys vuitanta i des de la premsa republicana, una solució confederal al problema colonial,

“Els republicans van saber lligar, al darrer decenni del segle XIX, les solucions econòmiques modernitzadores a la demanda d'autonomia política. Així, a l'any 1883, parlaven d'estats regionals, que volien dotats de poder legislatiu, executiu i judicial”

Joan March i Ordinas, fill d'un humil pescador, va arribar a dominar sectors clau de l'economia illenca.

“El gran èxit de March va consistir a convèncer que ell i el seu partit eren una alternativa modernitzadora. Obtindria el suport del socialisme mallorquí”

en un intent de salvar aquests mercats. Els republicans van saber lligar, al llarg d'aquest període, les solucions econòmiques modernitzadores a la demanda d'autonomia política. Així, al 1883, parlaven d'estats regionals, que volien dotats de poder legislatiu, executiu i judicial. Tornant ara al darrer decenni del segle XIX, al 1896 les diferents faccions republicanes, llevat dels federals de Villalonga, s'uniren i formaren la Unió Republicana, partit i més tard també coalició electoral que va començar a tenir representants a l'Ajuntament de Mallorca a partir del 1896. Durant aquest any es va fundar el Centre Regionalista de Mallorca, que es va integrar al 1900 dins la Unió Republicana, dotant-la d'un caràcter inequívocament regionalista. Quatre republicans van ser elegits regidors de Palma el 1899. Èxit que es va repetir i que va augmentar gairebé durant totes les municipals fins al 1909. L'any 1898 es comencen a trobar les primeres iniciatives de tipus regeneracionista a l'illa, a relacionar amb la Lliga de la Producció Regional, bàsicament integrada per comerciants i alguns industrials. Aquesta es proposava aconseguir la concessió de port franc per al de Mallorca; era un intent de reviscolar la indústria mallorquina, però també de dotar l'illa d'una especialització comercial.

Cap al 1892 un grup d'obriers organitzats entorn de l'Ateneu Obrer a Mallorca s'adherí al Partit Socialista Obrer Espanyol i organitzà tots els gremis, en detriment de la influència republicana.

Però el panorama social i econòmic anterior canvià els anys immediats i més intensament durant la guerra europea. Es va produir una ampliació de la classe dominant amb la irrupció d'una nova burgesia de comerciants especuladors, bàsicament Joan March i els seus socis.

Joan March. Aquest dominà el transport marítim i altres sectors claus de l'economia illenca: un enlairament que el va fer xocar amb la burgesia, fins aleshores hegemònica. Arribà un moment en què la defensa de tan amplis interessos va exigir al milionari contrabandista intervenir en política. Aquesta intervenció va esdevenir mediatització al 1919, quan March va reorganitzar el Partit Liberal a

Mallorca i va aconseguir la subordinació d'Alba i Romanones, els caps estatals. En les legislatives del 1923, a més, es va fer amb una gran part de la xarxa del caciquisme conservador, mitjançant soborns i amenaces. Propicià el transfuguisme de nombrosos conservadors destacables i mauristes. El seu poder havia aconseguit defenestrar Maura i ara intentava crear un nou Partit Conservador, mitjançant Sánchez Guerra. Una maniobra aturada per la suspensió del règim per Primo de Rivera.

Però el gran èxit polític de March va consistir a convèncer una part de l'esquerra mallorquina que ell i el seu partit eren una alternativa modernitzadora. El discurs es completava amb una imatge de capitalista pactista que el va dur a regalar una Casa del Poble a les societats obreres. Això li comportà el suport electoral del socialisme mallorquí. El seu diari, *El Día*, li publicava els discursos, en els quals amb una retòrica anticlerical i populista culpava el maurisme i la noblesa terratinent de l'endarreriment de la societat mallorquina d'aleshores. Amb aquesta tàctica desvià les acusacions que, des de la premsa crítica, l'obrerisme més radicalitzat i alguns regidors republicans i reformistes li feien, que el culpaven de les exportacions il·legals de queviures, les irregularitats de la Transmediterrània i qualsevol tipus de manipulacions del caciquisme. L'habilitat de March consistí a utilitzar com a cap de turc la noblesa propietària que sempre havia estat la classe hegemònica i que, efectivament, havia acumulat rancúnies socials entre els sectors progressistes. Aquest comportament és qualificat per Gibson a "The Périgord: Landownership and Power in modern Europe", a: R. Gibson i M. Blinkhorn (eds.), *Landownership and Power in Modern Europe* (Cambridge, 1991), com a "ideologia desviacionista", quan explica que la nova burgesia agrària del Perigord (Occitània) desvià la contestació jornalera cap a la noblesa reialista i l'Església. Aquests nous propietaris es presentaven com a republicans i anticlericals perquè havien copsat que la pagesia de la Tercera República francesa respirava aquests valors.

Isabel Peñarrubia